

UNIVERZITET U BEOGRADU
Ekonomski fakultet

Naziv izveštaja:

Analiza ekonomskih efekata sektora kreativnih industrija na ekonomiju Srbije

Naručilac:

Nacionalna platforma
Srbija stvara / Serbia Creates

UNIVERZITET U BEOGRADU
Ekonomski fakultet

Naziv izveštaja:

Analiza ekonomskih efekata sektora kreativnih industrija na ekonomiju Srbije

Naručilac:

Nacionalna platforma

Srbija stvara / Serbia Creates

Poštovane kolege,

Koristimo priliku da Vam se zahvalimo na poverenju i istrajnosti u procesu realizacije Projekta i kreiranja predmetne Analize, a koja se tiče analize ekonomskih efekata sektora kreativnih industrija u Republici Srbiji, i to za period 2019 – 2021. godine, i koja se kao takva nadovezuje za predmetni izveštaj koji je rađen za period 2014 – 2018. godine.

Imajući u vidu dinamiku sektora ali u uticaj COVID-19 na sve delove ekonomije, pa tako i na kreativne industrije, te merodavnost naše institucije, verujemo da smo proizveli jedan ozbiljan dokument, koji će koristiti platformi Srbija Stvara, kao merodavan i metodološki jasno postavljen dokument, u daljim aktivnostima promocije važnosti i rezultata koji sektor kreativnih industrija ostvaruje.

Naučno-istraživački centar Ekonomskog fakulteta (NICEF) osnovan je 1974. godine. Do sada je preko NICEF-a realizovano preko 1.000 projekata. Sa bogatim iskustvom u obavljanju fundamentalnih i primenjenih istraživanja, NICEF je potpuno osposobljen za kvalitetnu i, po osnovnim elementima (kvalitet, rokovi i cena), konkurentnu izradu konsultantskih projekata iz svih segmenata ekonomske nauke i biznisa, inovacionih kurseva, kompanijskih kurseva, konsultantskih usluga, savetovanja i sl.

Imajući u vidu prethodno navedeno, koristimo priliku da Vam predstavimo Finalni izveštaj.

Bilo je zadovoljstvo sarađivati sa Vama i radujemo se novim saradnjama.

S poštovanjem,

Kovačević, dr Igor

Rukovodilac projekta
Docent, Katedra za poslovnu ekonomiju i menadžment
Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet
igor.kovacevic@ekof.bg.ac.rs

Članovi tima:

Aleksandra Anić, docent, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet
Maja Ribić, asistent, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet

© AUTORSKA PRAVA

Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2019.

Sva prava su zadržana. Izveštaj sme da se koristi samo u potpunom izdanju, u formi u kojoj je predat. Ukoliko se delovi izveštaja koriste za potrebe prezentacija ili drugih oblika izveštavanja, neophodno je da bude naveden naziv ovog dokumenta kao izvor. Ovaj izveštaj se ne može preprodati, iznajmiti ili na drugi način sa njim raspolagati u smislu trgovine, u bilo kom digitalnom formatu ili štampanom uvezu ili sa bilo kojom naslovnom stranom koji ne odgovaraju originalnoj, bez prethodne saglasnosti Ekonomskog fakulteta.

Sadržaj

1	Izvršni rezime	5
2	Uvod.....	7
3	Metodologija istraživanja.....	10
4	Rezultati istraživanja	14
4.1	BDV kreativne industrije i učešće u BDP	14
4.2	Zaposlenost u kreativnoj industriji.....	16
4.3	Zarade u kreativnoj industriji.....	23
4.4	Broj i struktura privrednih subjekata u sektoru kreativne industrije.....	24
4.5	Izvoz kreativne industrije	29
	Reference.....	31

1 Izvršni rezime

Doprinos kreativne industrije privredi Srbije u periodu 2019–2021. godine posmatran je kroz globalno prihvaćene ekonomske pokazatelje: bruto dodata vrednost (BDV), izvoz, broj privrednih entiteta, karakteristike zaposlenosti i zarade.

Stope realnog rasta BDV kreativne industrije su izrazito velike u posmatranom periodu. Dok je kao posledica pandemije realna BDV i realni BDP Srbije opao u 2021. u odnosu na 2019. godinu, kreativne industrije su zabeležile realni rast od čak 30% prema užoj i 1,1% prema široj definiciji.

Ukupna generisana BDV prema užoj definiciji za godine 2019-2020-2021 iznosi preko 437 milijardi RSD, dok prema široj definiciji ukupna BDV za ove tri godine iznosi preko 933 milijardi RSD. Rast BDV kreativne industrije prema užoj definiciji od 88% je evidentan u 2020. u odnosu na 2019. godinu, odnosno 30% u 2021. godinu u odnosu na 2020. godinu. Prema široj definiciji takođe je evidentan rast BDV za 54,5% u 2020. u odnosu na 2019. godinu, dok u 2021. godini ostvaren BDV je porastao za 1%. Ovo su pokazatelji izuzetne fleksibilnosti ove industrije i sposobnosti da se u kratkom periodu nadomeste efekti rigidnosti tržišta uslovljeni COVID-19.

U 2021. godini relativno učešće sektora kreativne industrije po široj definiciji je na nivou od 5,8% BDP, što je veće nego učešće sektora finansijskih delatnosti, a na gotovo istom nivou kao sektor građevinarstva, ali nešto niže od doprinosa BDP sektora poljoprivrede i sektora nekretnina (u proseku manji za 0.5- 0.7 pp).

U 2021. godini sektor kreativne industrije prema široj definiciji, generiše 155.138 radnih mesta, odnosno 7% ukupnog broja zaposlenih u Srbiji. U 2021. godini, posmatrano u odnosu na 2016. godinu, broj zaposlenih u posmatranom sektoru se povećao za 37%, a u odnosu na 2019. godinu za 14%. Prosečna godišnja stopa rasta broja zaposlenih u sektoru kreativnih industrija u periodu 2016 – 2021. je 6.5%.

Računarsko programiranje je delatnost sa oko 35 hiljada zaposlenih u 2021. godini što čini 22,3% zaposlenosti kreativne industrije prema široj definiciji. Na drugom mestu po broju zaposlenih sa oko 18 hiljada zaposlenih se nalaze inženjerske usluge i tehničko savetovanje. Kablovske telekomunikacije čine 8,8% zaposlenih, tj. oko 14 hiljada. **Od ukupnog broja, prema širem posmatranju 59% je zaposlenih muškaraca, dok je 41% zaposlenih žena.**

Posmatrano prema obrazovnom nivou, **učešće visokoobrazovanih** (nivo obrazovanja 6, 7 i 8) je povećan u 2021. u odnosu na 2019. godinu, tj. **sa 34,5% na 40,5% prema užoj definiciji**, odnosno sa 31,3% na 37,4% prema široj definiciji.

Posmatrano prema starosnim intervalima, čak **60% zaposlenih prema široj definiciji i 64% prema užoj definiciji je skoncentrisano u starosnoj dobi od 25 do 45 godina**, što je značajno više u odnosu na prosek čitave zaposlenosti (u toj starosnoj kategoriji je 50% zaposlenih).

Prema široj definiciji u 2021. godini ukupan broj privrednih subjekata bio je 55.755, što je povećanje od 11% u odnosu na 2019. godinu. Ovaj broj predstavlja 13-15% ukupnog broja preduzetnika i privrednih društava u Srbiji, odnosno podrazumeva da je svaki u proseku sedmi preduzetnik, odnosno šesto privredno društvo u Srbiji upravo u domenu kreativne industrije.

Posmatramo po strukturi sektora kreativnih idnustrija, 72% po široj i 75% po užoj definiciji, čine preduzetnici, dok ostatak čine preduzeća, koja su u 90% u kategoriji mikro preduzeća.

Koncentracija broja privrednih društava i preduzetnika, posmatrano i prema užoj i prema široj definiciji, je najveća u Beogradskom regionu, potom u regionu Vojvodine, zatim u regionu Šumadije i Zapadne

Srbije. Za razliku od privrednih društava gde se broj iz godine u godinu povećavao, kod preduzetnika je primetno da je u toku 2020. godine u nekim regionima došlo do pada broja preduzetnika što može biti posledica pandemije koju preduzetnici nisu mogli da podnesu jednako dobro kao privredna društva što je dovelo do gašenja nekih preduzetnika. Međutim, činjenica da je broj preduzetnika u 2021. godini nadmašio broj iz 2019. godine govori o brzom oporavku preduzetnika u ovom sektoru.

Ukupna vrednost izvoza za 2019, 2020. i 2021. godinu, dakle za sve tri godine zajedno iznosi preko 1,7 milijardi US\$. Učešće kreativne industrije u ukupnom izvozu Srbije je iznosio između 2% i 3% u posmatranom periodu (preko 648 miliona US\$, tj. 2,5% u 2021). Ukupan izvoz kreativne industije je ostvario značajan nominalan rast u 2021. u odnosu na 2019. godinu, od 14%.

2 Uvod

Cilj ovog istraživanja je da se ispita uticaj kreativne industrije na privredu Srbije. Period posmatranja je 2019–2021. godina, čime je obuhvaćen i period pre i tokom prve dve godine pandemije Covid-19. Uticaj kreativne industrije je analiziran kroz standardne ekonomske pokazatelje koji su bitni za privredu, kao što su dodata vrednost, izvoz, zaposlenost i zarade. Struktura istraživanja je sledeća: u uvodnom delu dat je kratak osvrt na definisanje obuhvata kreativne industrije, potom je prikazana metodologija obračuna bruto dodate vrednosti na nivou delatnosti, kao i metodološke napomene koje se odnose na karakteristike zaposlenosti, a potom su prikazani rezultati istraživanja.

Prilikom analize sektora kreativnih industrija izazov je postojanje različitih pristupa i definicija o tome koje industrije čine ovaj sektor. U literaturi se ističu četiri osnovna modela koji na različit način klasifikuju industrije koje pripadaju ovom sektoru: UK DCMS model, WIPO model autorskog prava (engl. *WIPO copyright model*), model simboličkih tekstova (engl. *Symbolic texts model*) i model koncentričnih krugova (engl. *Concentric circles model*).¹ Imajući u vidu da nijedan od modela nije superiorniji u odnosu na ostale, izbor modela zavisi od potreba analize. U ovom istraživanju biće primenjen metod koji je korišćen i u prethodno sprovedenim analizama kreativnih industrija u Srbiji (2017; 2019), kako bi se obezbedila uporedivost i konzistentnost. Primenjeni metod pravi razliku između užeg i šireg pristupa definisanja sektora kreativnih industrija.

Uži pristup zasnovan je na britanskom DCMS modelu koji u kreativne industrije ubraja 30 delatnosti koje su grupisane u 9 grupa i predstavljene su u narednoj tabeli.

¹ Detaljnije o navedenim modelima: Analiza ekonomskih efekata sektora kreativnih industrija na ekonomiju Srbije (2019), str. 8–10.

Tabela 1. Kreativne industrije u skladu sa užom definicijom

Grupa kreativnih industrija	Delatnost	Šifra delatnosti
Oglašavanje i marketing	Delatnost komunikacija i odnosa s javnošću	70.21
	Delatnost reklamnih agencija	73.11
	Medijsko predstavljanje	73.12
Arhitektura	Arhitektonska delatnost	71.11
Zanatstvo	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta	32.12
Dizajn	Specijalizovane dizajnerske delatnosti	74.10
Film, televizija, video, radio i fotografija	Proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	59.11
	Delatnosti koje slede nakon faze snimanja u proizvodnji kinematografskih dela i televizijskog programa	59.12
	Distribucija kinematografskih dela, audio-vizuelnih dela i televizijskog programa	59.13
	Delatnost prikazivanja kinematografskih dela	59.14
	Emitovanje radio-programa	60.10
	Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa	60.20
	Fotografske usluge	74.20
	IT, softver i računarske usluge	Izdavanje računarskih igara
	Izdavanje ostalih softvera	58.29
	Računarsko programiranje	62.01
	Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	62.02
Izdavaštvo	Izdavanje knjiga	58.11
	Izdavanje imenika i adresara	58.12
	Izdavanje novina	58.13
	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	58.14
	Ostala izdavačka delatnost	58.19
	Prevođenje i usluge tumača	74.30
Muzeji, galerije i biblioteke	Delatnosti biblioteka i arhiva	91.01
	Delatnost muzeja galerija i zbirki	91.02
Muzika i izvođačke i likovne umetnosti	Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike	59.20
	Izvođačka umetnost	90.01
	Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	90.02
	Umetničko stvaralaštvo	90.03
	Rad umetničkih ustanova	90.04

Izvor: DCMS (2016), Table 3, p. 11; World Bank (2017)

Širi pristup se zasniva na definiciji kreativnih industrija koja je primenjena u izveštaju o ekonomskom doprinosu kreativnih industrija BDP-u i zaposlenosti u Evropskoj uniji, koji je objavljen 2014. godine (TERA Consultants, 2014). Ovaj pristup obuhvata 52 delatnosti koje su prikazane u Tabeli 2.

Tabela 2. Kreativne industrije u skladu sa širom definicijom

Delatnost	Šifra delatnosti
Štampanje novina	18.11
Ostalo štampanje	18.12
Usluge pripreme za štampu	18.13
Knjigovezačke i srodne usluge	18.14
Umnožavanje snimljenih zapisa	18.20
Trgovina na malo računarima, perifernim jedinicama i softverom u specijalizovanim prodavnicama	47.41
Trgovina na malo telekomunikacionom opremom u specijalizovanim prodavnicama	47.42
Trgovina na malo knjigama u specijalizovanim prodavnicama	47.61
Trgovina na malo novinama i kancelarijskim materijalom u specijalizovanim prodavnicama	47.62
Izdavanje knjiga	58.11
Izdavanje imenika i adresara	58.12
Izdavanje novina	58.13
Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	58.14
Ostala izdavačka delatnost	58.19
Izdavanje računarskih igara	58.21
Izdavanje ostalih softvera	58.29
Proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	59.11
Delatnosti koje slede nakon faze snimanja u proizvodnji kinematografskih dela i TV programa	59.12
Distribucija kinematografskih dela, audio-vizuelnih dela i televizijskog programa	59.13
Delatnost prikazivanja kinematografskih dela	59.14
Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike	59.20
Emitovanje radio-programa	60.10
Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa	60.20
Kablovske komunikacije	61.10
Bežične komunikacije	61.20
Satelitske komunikacije	61.30
Ostale komunikacione delatnosti	61.90
Računarsko programiranje	62.01
Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	62.02
Upravljanje računarskom opremom	62.03
Ostale usluge informacione tehnologije	62.09
Obrada podataka, hosting i sl.	63.11
Veb portali	63.12
Delatnosti novinskih agencija	63.91
Informacione uslužne delatnosti na drugom mestu nepomenute	63.99
Arhitektonska delatnost	71.11
Inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje	71.12
Tehničko ispitivanje i analize	71.20
Delatnost reklamnih agencija	73.11
Medijsko predstavljanje	73.12
Istraživanje tržišta i ispitivanje javnog mnjenja	73.20
Specijalizovane dizajnerske delatnosti	74.10
Fotografske usluge	74.20
Prevođenje i usluge tumača	74.30
Izvođačka umetnost	90.01
Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	90.02
Umetničko stvaralaštvo	90.03
Rad umetničkih ustanova	90.04
Delatnosti biblioteka i arhiva	91.01
Delatnost muzeja galerija i zbirki	91.02
Zaštita i održavanje nepokretnih kulturnih dobara, kulturno-istorijskih lokacija, zgrada i sličnih turističkih spomenika	91.03
Popravka računara i periferne opreme	95.11

Izvor: World Bank (2017)

3 Metodologija istraživanja

Vrednost kreativne industrije može se posmatrati kroz različite ekonomske parametre, među kojima je najčešće korišćen pokazatelj bruto dodata vrednost. Bruto dodata vrednost (BDV) je makroekonomski agregat koji predstavlja razliku između ukupne vrednosti proizvodnje i troškova međufazne potrošnje. Međufazna potrošnja obuhvata troškove materijala, proizvodnih i neproizvodnih usluga, ali bez troškova zarada zaposlenih radnika i bez amortizacije. Kada se na BDV dodaju porezi na proizvode i oduzmu subvencije na proizvode dobija se bruto domaći proizvod (BDP) prema proizvodnom metodu.

Učešće BDV kreativne industrije u BDP-u i ukupnoj BDV pokazuje relativan značaj kreativne industrije, odnosno koliko ona doprinosi ekonomiji Srbije. Takođe, ta učešća možemo da uporedimo i sa učešćima koje druge delatnosti imaju. Time možemo da vidimo koliki je značaj kreativne industrije u odnosu na relativan značaj, na primer, građevinarstva, poljoprivrede, trgovine, itd.

Prelazak sa poslovnog računovodstva na koncept sistema nacionalnih računa će biti objašnjen u nastavku, prema metodologiji Evropskog sistema računa 2010 (engl. *European system of accounts*, ESA). Osnovni izvor podataka su podaci iz bilansa stanja, bilansa uspeha, izveštaja o tokovima gotovine, izveštaja o promenama na kapitalu i statističkog izveštaja. Statistički izveštaj je najvažniji izvor podataka. U Tabeli 3. su date AOP kategorije koje se koriste za izračunavanje proizvodnje i međufazne potrošnje.

Tabela 3. AOP kategorije koje su potrebne za izračunavanje bruto dodate vrednosti na nivou preduzeća u 2019. i 2020.

Šifra AOP	Naziv	Znak
1002	Prihodi od prodaje robe	+
1009	Prihodi od prodaje proizvoda i usluga	+
1020	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	+
1021	Povećanje vrednosti zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda i nedovršenih usluga	+
1022	Smanjenje vrednosti zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda i nedovršenih usluga	-
1017	Drugi poslovni prihodi	+
1019	Nabavna vrednost prodate robe	-
9078	Prihodi od zakupnina za zemljište	-
	Vrednost proizvodnje = 1002+1009+1020+1021-1022+1017-1019-9078	
1023	Troškovi materijala	+
1024	Troškovi goriva i energije	+
1026	Troškovi proizvodnih usluga	+
1029	Nematerijalni troškovi	+
9056	Troškove naknada fizičkim licima (bruto) po osnovu ugovora	+
9057	Troškovi naknada direktoru	+
9065	Troškovi poreza	-
9066	Troškovi doprinosa	-
9060	Troškovi zakupnina zemljišta	-
	Međufazna potrošnja = 1023+1024+1026+1029+9056+9057-9065-9066-9060	

Pošto je u 2021. godini došlo do izmene u bilansnim šemama i pratećim AOP kategorijama formula za izračunavanje BDV je drugačija u odnosu na prethodno navedenu i prikazana je u Tabeli 4.

Tabela 4. AOP kategorije koje su potrebne za izračunavanje bruto dodate vrednosti na nivou preduzeća u 2021.

Šifra AOP	Naziv	Znak
1002	Prihod od prodaje robe	+
1005	Prihod od prodaje proizvoda i usluga	+
1011	Ostali poslovni prihodi	+
1014	Nabavna vrednost prodate robe	-
9109	Prihodi od zakupnina zemljišta	-
1008	Prihodi od aktiviranja učinaka i roba	+
1009	Povećanje vrednost zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda	+
1010	Smanjenje vrednost zaliha nedovršenih i gotovih proizvoda	-
9106	Prihodi od premija, subvencija, dotacija, regresa, kompenzacija i povraćaja poreskih dažbina	-
9107	Prihodi po osnovu uslovljenih donacija	-
	Vrednost proizvodnje = 1002+1005+1011-1014-9109+1008+1009-1010-9106-9107	
1015	Troškovi materijala, goriva i energije	+
1022	Troškovi proizvodnih usluga	+
1024	Nematerijalni troškovi	+
9090	Troškovi zakupnina zemljišta	-
9095	Troškovi poreza i naknada	-
9096	Troškovi doprinosa	-
9082	Troškovi naknada fizičkim licima (bruto) po osnovu ugovora	+
9084	Troškovi naknada direktoru, odnosno članovima upravljanja i nadzora	+
9085	Troškovi angažovanja zaposlenih preko agencija i zadruga	+
	Međufazna potrošnja = 1015+1022+1024-9090-9095-9096+9082+9084+9085	

Metodološko objašnjenje se nalazi u publikaciji RZS-a „Metodologija obračuna bruto domaćeg proizvoda, izvori i metodi“ (2018), međutim u metodologiji su navedene samo osnovne kategorije koje ulaze u obračun. Prilikom konsultacija sa RZS-om dobijena su preciznija objašnjenja koje AOP kategorije su neophodne za obračun.² Gorenavedeni obračun važi za nefinansijska inkorporisana preduzeća tj. za privredna društva. Za preduzeća u državnom sektoru nije moguće izračunati BDV na nivou preduzeća, niti zbirno za državna preduzeća na nivou delatnosti, već je jedino moguće obračunati BDV za ceo institucionalni sektor države. Stav autora Izveštaja je da bi svako odstupanje od zvanične metodologije RZS-a, koja je usklađena sa ESA 2010 (metodologijom EU), dalo iskrivljenu sliku.

² Autori su zahvalni RZS-u na stručnoj pomoći.

Prilikom izračunavanja makroekonomskih agregata za preduzetnike i samozaposlena lica, istraživači i statističari imaju brojne probleme koji onemogućavaju da se precizno izračunaju osnovni agregati. Razlozi su visoka frekvencija gašenja i osnivanja preduzetničkih radnji, nestabilnost u pogledu osnovne delatnosti i zapošljavanja, kao i visok nivo sive ekonomije. Takođe, preduzetnike i samozaposlena lica karakteriše niska stopa odgovora u anketama. Kvalitet podataka o preduzetnicima i samozaposlenim licima je veoma nizak. Takođe, dodatan problem predstavlja i činjenica da lična imovina preduzetnika i poslovna imovina preduzetnika nisu razdvojene. Pored svih navedenih problema, verovatno je najveće ograničenje nepostojanje obaveza vođenja dvojnog knjigovodstva i detaljnih finansijskih izveštaja. RZS kombinacijom različitih metoda i uz pomoć brojnih usklađivanja procenjuje BDV za preduzetnike. Obračun ovih vrednosti, međutim, dostupan je samo na dvocifrenom nivou delatnosti.³

Na osnovu konsultacija sa RZS-om, jedini način izračunavanja BDV za preduzetnike na četvorocifrenom nivou delatnosti, koji je u ovom slučaju neophodan, je primenom sledeće aproksimacije koja je objašnjena u nastavku:

- BDV za preduzetnike na dvocifrenom nivou delatnosti ćemo podeliti sa zbirom broja preduzetnika i broja zaposlenih lica kod preduzetnika u navedenoj delatnosti. Tako smo dobili BDV po zaposlenom licu u svakoj delatnosti za preduzetnike na dvocifrenom nivou. Kada taj odnos pomnožimo sa zbirom broja preduzetnika i broja zaposlenih kod preduzetnika u svakoj delatnosti na četvorocifrenom nivou, dobićemo vrednost BDV-a za preduzetnike na četvorocifrenom nivou delatnosti. Iako je ova aproksimacija prilično uopštena, ovo je jedini metod koji je moguće primeniti na osnovu dostupnih podataka.

Još jedan od pokazatelja značaja sektora kreativnih industrija je zaposlenost. Za analizu zaposlenosti u kreativnoj industriji potrebni su podaci o broju zaposlenih lica na četvorocifrenom nivou delatnosti. Da bi se stekao detaljniji uvid u karakteristike zaposlenih lica, neophodni su podaci o broju zaposlenih prema polu, starosti i obrazovnom nivou na četvorocifrenom nivou delatnosti. Istraživanje o registrovanoj zaposlenosti je zasnovano na kombinovanju podataka Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) i Statističkog poslovnog registra. Pod pojmom zaposlenim podrazumevaju se lica koja imaju formalno pravni ugovor o zaposlenju, odnosno zasnovani radni odnos sa poslodavcem na određeno ili neodređeno vreme i lica koja rade van radnog odnosa, na osnovu ugovora o delu ili na osnovu ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova, lica koja obavljaju samostalne delatnosti ili su osnivači privrednih društava ili preduzetničkih radnji. Podaci su prikazani prema pretežnoj delatnosti poslovnog subjekta, a ne prema delatnosti poslovnih jedinica, što je prema metodologiji istraživanja o registrovanoj zaposlenosti, tako da podaci nisu uporedivi sa zvaničnim statističkim podacima koji se objavljuju u okviru pomenutog

³ Videti RZS, (2018), „Metodologija obračuna bruto domaćeg proizvoda, izvori i metodi“ za metodologiju. Videti RZS, „Preduzetnici u Republici Srbiji“, radni dokument, za podatke za BDV i broj zaposlenih za preduzetnike po godinama za analizirani period.

istraživanja. Nije moguće obezbediti podatke prema delatnosti lokalnih jedinica koji podrazumevaju ukrštanje delatnosti i ličnih karakteristika zaposlenih, jer se delatnosti lokalne jedinice dobijaju na osnovu istraživanja o lokalnim jedinicama, odnosno broj zaposlenih iz CROSO se distribuira prema tzv. čistoj delatnosti na osnovu struktura koje su formirane prema podacima iz pomenutog istraživanja. Godišnji prosek broja zaposlenih predstavlja prosek stanja svih 12 meseci. Kao posledica zaokruživanja i izračunavanja prosečnog broja zaposlenih korišćenjem aritmetičke sredine mogu se javiti neznatna neslaganja u sumarima na različitim nivoima agregiranja. Slično ograničenje postoji i za zarade. Podaci su prikazani prema pretežnoj delatnosti poslovnog subjekta, a ne prema delatnosti lokalnih jedinica, što je prema metodologiji istraživanja o zaradama, tako da podaci nisu uporedivi sa zvaničnim podacima koji se objavljuju u okviru pomenutog istraživanja. U skladu sa Zakonom o radu i Zakonu o porezu na dohodak građana pod zaradom se podrazumevaju sve isplate na koje se plaćaju porezi i doprinosi.

4 Rezultati istraživanja

4.1 BDV kreativne industrije i učešće u BDP

U Tabeli 5. prikazano je kretanje bruto dodate vrednosti privatnog sektora kreativne industrije u periodu 2019–2021. godina.

Tabela 5. BDV privatnog sektora kreativne industrije, 2019–2021

	2019	2020	2021	Realna stopa rasta 2020/2019	Realna stopa rasta 2021/2020
Nominalna BDV kreativne industrije uža definicija u mil. RSD	79.345	151.961	205.893	88,5	30,2
Nominalna BDV kreativne industrije šira definicija u mil. RSD	221.184	347.051	365.049	54,5	1,1
Učešće BDV uža	1,8%	3,3%	3,9%	/	/
Učešće BDV šira	4,9%	7,6%	7,0%	/	/
Nominalna BDV ukupno za Srbiju u mil. RSD	4.484.953	4.572.056	5.223.205	-0,6	7,4
Učešće BDP uža	1,5%	2,8%	3,3%	/	/
Učešće BDP šira	4,1%	6,3%	5,8%	/	/
Nominalni BDP Srbije u mil. RSD	5.421.851	5.502.216	6.268.714	-0,9	7,5
<i>Međugodišnji indeks potrošačkih cena</i>	<i>101,8</i>	<i>101,6</i>	<i>104,1</i>	/	/

Napomene: BDV i BDP u 2021. godini su sume po kvartalima za ukupnu ekonomiju. Podaci za BDV i BDP su revidirani za 2019. godinu, dok su za 2020. i 2021. godinu prethodni podaci. Na osnovu podataka APR-a ne možemo da izračunamo realnu BDV sektora kreativne industrije, stoga prikazujemo nominalne vrednosti, a realni rast izračunavamo kao količnik indeksa nominalnog rasta i indeksa potrošačkih cena. Izvor: Podaci za ukupnu ekonomiju i za Indeks potrošačkih cena (za izračunavanje realnih stopa) su sa sajta RZS. Podaci za kreativnu industriju su na osnovu proračuna autora korišćenjem podataka RZS i APR.

Stope realnog rasta BDV kreativne industrije izrazito su velike u posmatranom periodu. Dok su kao posledica pandemije realna BDV i realni BDP Srbije opali u 2020. u odnosu na 2019. godinu, kreativne industrije su zabeležile realni rast od čak 88,5% prema užoj i 54,5% prema široj definiciji. U 2021. u odnosu na 2020. godinu, realna BDV Srbije je porasla za 7,4%, dok je realna BDV kreativne industrije porasla značajno prema užoj definiciji (30,2%), a neznatni rast je zabeležen prema široj definiciji. Nominalni rast prema široj definiciji je nešto veći nego stopa inflacije (5,2% u odnosu na 4,1%), što je dovelo do manjeg realnog rasta od 1% u 2021. u odnosu na 2020.

Učešće kreativne industrije prema užoj definiciji u BDV-u u 2019. godini iznosilo je 1,8%, dok je to učešće povećano u posmatranom periodu i u 2021. godini je iznosilo 3,9%. Učešće kreativne industrije u BDV prema široj definiciji je takođe povećano u 2020. u odnosu na 2019, ali je nešto smanjeno u 2021. u odnosu na 2020. godinu. **U**

2020. godini je BDV kreativne industrije činilo 7,6% ukupne bruto dodate vrednosti, a u 2021. godinu 7%.

Neophodno je uočiti da posmatrano i po užoj i po široj definiciji, BDV kreativne industrije u BDP ima konstantan porast (sa izuzetkom 2021. godine), i da se očekuje pozitivan trend rasta i u narednom periodu. U 2021. u odnosu na 2016. godinu, prema užoj definiciji učešće kreativnih industrija u BDP je poraslo sa 1,6% na 3,3%, odnosno prema široj definiciji sa 4,6% na 5,8%. Vidimo da je u 2020. godini relativno učešće sektora kreativne industrije veće nego učešće sektora finansijskih delatnosti, na gotovo istom nivou kao sektor građevinarstva i poljoprivrede, i za samo 1 procentni poen (pp) niži od doprinosa sektora nekretnina. Dalje, u 2021. godini relativno učešće sektora kreativne industrije po široj definiciji opada za nesigifikantnih 0,5 pp, na nivou od 5,8% BDP što je i dalje veće nego učešće sektora finansijskih delatnosti, na gotovo istom nivou kao sektor građevinarstva, ali nešto niže od doprinosa BDP sektora poljoprivrede i sektora nekretnina.

Tabela 6. Učešće BDV u BDP-u prema svim delatnostima, 2019–2021.

	2019	2020	2021
B-E	19,9%	19,4%	19,3%
G-I	16,5%	15,8%	17,2%
O-Q	11,1%	12,1%	11,6%
A	6,0%	6,3%	6,5%
L	6,9%	7,0%	6,4%
M-N	6,1%	6,0%	6,0%
F	5,7%	5,4%	6,0%
KI šira	4,1%	6,3%nek	5,8%
J	4,9%	5,4%	5,1%
KI uža	1,5%	2,8%	3,3%
K	3,1%	3,3%	3,0%
R-T	2,5%	2,2%	2,3%

Legenda: A – poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, B – rudarstvo, C – prerađivačka industrija, D – snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacijom, E – snabdevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti, F – građevinarstvo, G – trgovina na veliko, trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala, H – saobraćaj i skladištenje, I – usluge smeštaja i ishrane, J – informisanje i komunikacije, K – finansijske delatnosti i delatnost osiguranja, L – poslovanje nekretninama, M – stručne, načne, inovacione i tehničke delatnosti, N – administrativne i pomoćne uslužne delatnosti, O – državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje, P – obrazovanje, Q – zdravstvena i socijalna zaštita, R – umetnost, zabava i rekreacija, S – ostale uslužne delatnosti, T – delatnost domaćinstva kao poslodavca, delatnost domaćinstava koje proizvode robu i usluge za sopstvene potrebe, KI – kreativne industrije. Napomene: Godišnji podaci su dobijeni kao suma kvartalnih podataka za delatnosti, jer podaci za 2021. godinu su dostupni samo na kvartalnom nivou. BDV na kvartalnom nivou nije dostupna za 21 delatnost pojedinačno, već su pojedine delatnosti agregirane. Podaci za 2021. su prethodni podaci. Podaci su sortirani prema vrednosti u 2021. godini.

Sektor građevinarstva, koji je veoma značajan za privredni rast, ima slično učešće u odnosu na kreativnu industriju prema široj definiciji (u 2020. godini je učešće kreativne industrije bilo veće za skoro 1 pp, dok u 2021. godini gotovo da su izjednačene sa razlikom od 0,2 pp u korist građevinarstva). Razlika u učešću kreativne industrije i delatnosti informisanje i komunikacije je neznatna, manja od 1 pp. To znači da je

najveći deo bruto dodate vrednosti kreativne industrije stvoren u sektoru informisanje i komunikacije i da grupe delatnosti koje pripadaju informisanju i komunikacijama predstavljaju pokretač rasta kreativne industrije. Delatnosti koje su u državnom sektoru, državna uprava, obrazovanje i zdravstvo imaju u zbiru učešće u BDP-u oko 12%, a dok pojedinačno imaju učešće oko 4% u proseku. To znači da kreativne industrije prema široj definiciji imaju veće učešće nego na primer zdravstvo (4,5% u 2020), obrazovanje (3,5% u 2020) i državna uprava (4% u 2020), dok prema užoj definiciji učešće kreativne industrije je nešto manje od učešća delatnosti koje su pretežno u javnom sektoru. Posmatrano prema užoj definiciji, kreativna industrija ima veće učešće u odnosu na finansijske delatnosti, umetnost, zabavu i rekreaciju i ostale uslužne delatnosti.

4.2 Zaposlenost u kreativnoj industriji

Prema užoj definiciji, u 2019. godini bilo je skoro 80 hiljada zaposlenih lica, i taj broj je povećan na 90 hiljada u 2021. godini. Posmatrano prema široj definiciji, u 2021. godini bilo je 155 hiljada zaposlenih lica (Tabela 7). Prema široj definiciji, kreativna industrija zapošljava 7% od ukupne zaposlenosti.

Tabela 7. Zaposlenost u kreativnoj industriji

	2019	2020	2021
Broj zaposlenih uža definicija	77.212	82.296	90.218
Broj zaposlenih šira definicija	135.986	144.010	155.138
Ukupan broj zaposlenih	2.101.267	2.149.099	2.212.631
Učešće zaposlenosti prema užoj definiciji	3,7%	3,8%	4,1%
Učešće zaposlenosti prema široj definiciji	6,5%	6,7%	7,0%

Napomena: ukupan broj zaposlenih je prema podacima CROSO bez registrovanih individualnih poljoprivrednika.
Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Tabela 8. Zaposlenost po delatnostima kreativne industrije po široj definiciji

Naziv delatnosti	Apsolutni broj zaposlenih			% učešće u broju zaposlenih		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Štampanje novina	445	379	367	0,3%	0,3%	0,2%
Ostalo štampanje	7.855	7.611	7.650	5,8%	5,3%	4,9%
Usluge pripreme za štampu	899	833	817	0,7%	0,6%	0,5%
Knjigovezačke i srodne usluge	266	272	253	0,2%	0,2%	0,2%
Umnožavanje snimljenih zapisa	56	54	49	0,0%	0,0%	0,0%
Trgovina na malo računarima, perifernim jedinicama i softverom u specijalizovanim prodavnicama	1.432	394	288	1,1%	0,3%	0,2%
Trgovina na malo telekomunikacionom opremom u specijalizovanim prodavnicama	715	872	863	0,5%	0,6%	0,6%

Trgovina na malo knjigama u specijalizovanim prodavnicama	532	980	1.114	0,4%	0,7%	0,7%
Trgovina na malo novinama i kancelarijskim materijalom u specijalizovanim prodavnicama	2.703	2.731	2.329	2,0%	1,9%	1,5%
Izdavanje knjiga	2.172	2.198	2.009	1,6%	1,5%	1,3%
Izdavanje imenika i adresara	2	2	1	0,0%	0,0%	0,0%
Izdavanje novina	2.826	2.740	2.704	2,1%	1,9%	1,7%
Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	1.087	1.076	1.067	0,8%	0,7%	0,7%
Ostala izdavačka delatnost	342	292	317	0,3%	0,2%	0,2%
Izdavanje računarskih igara	152	148	161	0,1%	0,1%	0,1%
Izdavanje ostalih softvera	245	246	273	0,2%	0,2%	0,2%
Proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	1.940	2.240	2.660	1,4%	1,6%	1,7%
Delatnosti koje slede nakon faze snimanja u proizvodnji kinematografskih dela i televizijskog programa	164	186	234	0,1%	0,1%	0,2%
Distribucija kinematografskih dela, audio-vizuelnih dela i televizijskog programa	124	145	145	0,1%	0,1%	0,1%
Delatnost prikazivanja kinematografskih dela	323	345	353	0,2%	0,2%	0,2%
Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike	231	237	259	0,2%	0,2%	0,2%
Emitovanje radio-programa	636	645	590	0,5%	0,4%	0,4%
Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa	7.521	7.768	7.996	5,5%	5,4%	5,2%
Kablovske telekomunikacije	10.882	12.773	13.598	8,0%	8,9%	8,8%
Bežične telekomunikacije	1.560	1.793	1.902	1,1%	1,2%	1,2%
Satelitske telekomunikacije	583	87	29	0,4%	0,1%	0,0%
Ostale telekomunikacione delatnosti	2.348	1.331	889	1,7%	0,9%	0,6%
Računarsko programiranje	25.942	29.355	34.655	19,1%	20,4%	22,3%
Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	3.602	4.122	4.819	2,6%	2,9%	3,1%
Upravljanje računarskom opremom	408	383	548	0,3%	0,3%	0,4%
Ostale usluge informacione tehnologije	1.542	1.968	2.558	1,1%	1,4%	1,6%
Obrada podataka, hosting i sl.	2.122	2.600	2.971	1,6%	1,8%	1,9%
Veb portali	743	929	1.153	0,5%	0,6%	0,7%
Delatnosti novinskih agencija	338	327	246	0,2%	0,2%	0,2%
Informacione uslužne delatnosti na drugom mestu nepomenute	405	552	810	0,3%	0,4%	0,5%
Arhitektonska delatnost	2.833	2.966	3.501	2,1%	2,1%	2,3%
Inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje	15.044	16.352	17.554	11,1%	11,4%	11,3%
Tehničko ispitivanje i analize	7.508	8.060	8.461	5,5%	5,6%	5,5%

Delatnost reklamnih agencija	5.492	5.790	6.084	4,0%	4,0%	3,9%
Medijsko predstavljanje	62	67	79	0,0%	0,0%	0,1%
Istraživanje tržišta i ispitivanje javnog mnjenja	908	915	979	0,7%	0,6%	0,6%
Specijalizovane dizajnerske delatnosti	1.645	1.799	2.267	1,2%	1,2%	1,5%
Fotografske usluge	1.570	1.571	1.534	1,2%	1,1%	1,0%
Prevođenje i usluge tumača	755	753	760	0,6%	0,5%	0,5%
Izvođačka umetnost	4.453	4.647	4.696	3,3%	3,2%	3,0%
Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	551	589	614	0,4%	0,4%	0,4%
Umetničko stvaralaštvo	1.581	1.517	1.545	1,2%	1,1%	1,0%
Rad umetničkih ustanova	2.962	2.963	2.980	2,2%	2,1%	1,9%
Delatnosti biblioteka i arhiva	3.638	3.671	3.674	2,7%	2,5%	2,4%
Delatnost muzeja galerija i zbirki	1.877	1.899	1.901	1,4%	1,3%	1,2%
Zaštita i održavanje nepokretnih kulturnih dobara, kulturno-istorijskih lokacija, zgrada i sličnih turističkih spomenika	588	516	515	0,4%	0,4%	0,3%
Popravka računara i periferne opreme	1.376	1.321	1.317	1,0%	0,9%	0,8%
UKUPNO	135.986	144.010	155.138	100%	100%	100%

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Posmatrano prema delatnostima u okviru šire definicije (kada se kao filter postavi učešće u broju zaposlenih u kreativnim industrijama od preko 5%), najveći broj zaposlenih je u delatnostima računarsko programiranje, inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje, kablovske komunikacije, tehničko ispitivanje i analiza, i proizvodnja i emitovanje televizijskog programa. Delatnost računarsko programiranje beleži apsolutno i najveći rast u posmatranom periodu, gde se broj zaposlenih povećao sa 26.000 zaposlenih u 2019. godini, na 35.000 zaposlenih u 2021. godini, što je povećanje od 34%. Iako čine nešto ispod 2% broja zaposlenih u kreativnim industrijama, proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa, beleži značajan relativni rast broja zaposlenih u 2021. godinu, u odnosu na 2019. godinu, i to za 37%. Slično je i sa delatnošću trgovina na malo knjigama u specijalizovanim prodavnicama, koja je u 2021. godini registrovala 109% više zaposlenih nego 2019. godine. Kablovske komunikacije u 2021. godini imaju 25% više zaposlenih nego u 2019. godini, dok specijalizovane dizajnerske delatnosti imaju 37% više zaposlenih u 2021. godinu nego u 2019. godini.

Tabela 9. Zaposlenost po delatnostima kreativne industrije po užoj definiciji

Grupa kreativnih industrija	Delatnosti kreativnih industrija	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Oglašavanje i marketing	Delatnost komunikacija i odnosa s javnošću	423	385	443	0,5%	0,5%	0,5%
	Delatnost reklamnih agencija	5.492	5.790	6.084	7,1%	7,0%	6,7%
	Medijsko predstavljanje	62	67	79	0,1%	0,1%	0,1%
Arhitektura	Arhitektonska delatnost	2.833	2.966	3.501	3,7%	3,6%	3,9%
Zanatstvo	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta	2.061	1.934	1.897	2,7%	2,4%	2,1%
Dizajn	Specijalizovane dizajnerske delatnosti	1.645	1.799	2.267	2,1%	2,2%	2,5%
Film, televizija, video, radio i fotografija	Proizvodnja kinematografskih dela, audio-vizuelnih proizvoda i televizijskog programa	1.940	2.240	2.660	2,5%	2,7%	2,9%
	Delatnosti koje slede nakon faze snimanja u proizvodnji kinematografskih dela i televizijskog programa	164	186	234	0,2%	0,2%	0,3%
	Distribucija kinematografskih dela, audio-vizuelnih dela i televizijskog programa	124	145	145	0,2%	0,2%	0,2%
	Delatnost prikazivanja kinematografskih dela	323	345	353	0,4%	0,4%	0,4%
	Emitovanje radio-programa	636	645	590	0,8%	0,8%	0,7%
	Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa	7.521	7.768	7.996	9,7%	9,4%	8,9%
	Fotografske usluge	1.570	1.571	1.534	2,0%	1,9%	1,7%
IT, softver i računarske usluge	Izdavanje računarskih igara	152	148	161	0,2%	0,2%	0,2%
	Izdavanje ostalih softvera	245	246	273	0,3%	0,3%	0,3%
	Računarsko programiranje	25.942	29.355	34.655	33,6%	35,7%	38,4%
	Konsultantske delatnosti u oblasti informacione tehnologije	3.602	4.122	4.819	4,7%	5,0%	5,3%
Izdavaštvo	Izdavanje knjiga	2.172	2.198	2.009	2,8%	2,7%	2,2%
	Izdavanje imenika i adresara	2	2	1	0,0%	0,0%	0,0%
	Izdavanje novina	2.826	2.740	2.704	3,7%	3,3%	3,0%
	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja	1.087	1.076	1.067	1,4%	1,3%	1,2%
	Ostala izdavačka delatnost	342	292	317	0,4%	0,4%	0,4%
	Prevođenje i usluge tumača	755	753	760	1,0%	0,9%	0,8%
Muzeji, galerije i biblioteke	Delatnosti biblioteka i arhiva	3.638	3.671	3.674	4,7%	4,5%	4,1%
	Delatnost muzeja galerija i zbirki	1.877	1.899	1.901	2,4%	2,3%	2,1%
Muzika izvođačke likovne umetnosti	Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike	231	237	259	0,3%	0,3%	0,3%
	Izvođačka umetnost	4.453	4.647	4.696	5,8%	5,6%	5,2%
	Druge umetničke delatnosti u okviru izvođačke umetnosti	551	589	614	0,7%	0,7%	0,7%
	Umetničko stvaralaštvo	1.581	1.517	1.545	2,0%	1,8%	1,7%
	Rad umetničkih ustanova	2.962	2.963	2.980	3,8%	3,6%	3,3%
	UKUPNO	77.212	82.296	90.218	100%	100%	100%

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Tabela 10. Zaposlenost po grupama delatnostima kreativne industrije po užoj definiciji

	2019	2020	2021	Apsolutna promena broja zaposlenih 2021/2019	Relativna promena broja zaposlenih 2021/2019
Oglašavanje i marketing	5977	6242	6606	629	10.5%
Arhitektura	2.833	2.966	3.501	668	23.6%
Zanatstvo	2.061	1.934	1.897	-164	-8.0%
Dizajn	1.645	1.799	2.267	622	37.8%
Film, televizija, video, radio i fotografija	12.278	12.900	13.512	1234	10.1%
IT, softver i računarske usluge	29.941	33.871	39.908	9967	33.3%
Izdavaštvo	7.184	7.061	6.858	-326	-4.5%
Muzeji, galerije i biblioteke	5.515	5.570	5.575	60	1.1%
Muzika i izvođačke i likovne umetnosti	9.778	9.953	10.094	316	3.2%
UKUPNO	77.212	82.296	90.218		

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

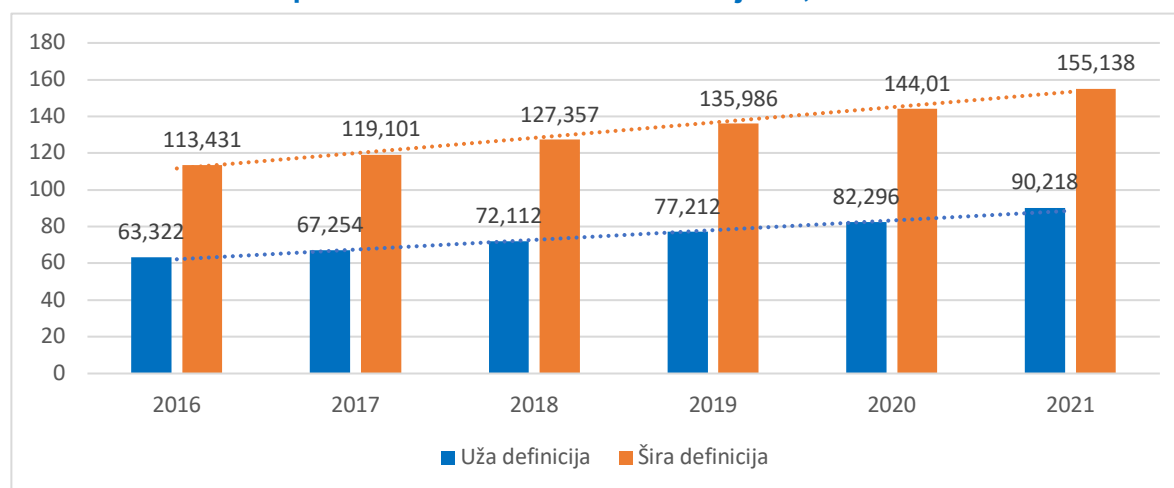
Posmatrano prema grupama delatnosti u okviru uže definicije (kada se kao filter postavi učešće u broju zaposlenih u kreativnim industrijama od preko 10%), sektori: 1) Oglašavanje i marketing, 2) Film, televizija, video, radio i fotografija, 3) IT, softver i računarske usluge, 4) Muzika i izvođačke i likovne umetnosti – predstavljaju vodeće sektore po broju zaposlenih. Grupa delatnosti IT, softver i računarske usluge su u 2021. godini zapošljavale 40.000 zaposlenih, što čini 44% zaposlenih u sektoru kreativne industrije. U 2019. godini to učešće je bilo 39% sa 30.000 zaposlenih. Dakle, evidentan je rast od 10.000 zaposlenih, u učešća za 5 pp. Muzičke i izvođačke delatnosti su sa 10.000 zaposlenih u 2021. godini imali učešće od 11% u broju zaposlenih u kreativnim industrijama, i gotovo da je broj zaposlenih i učešće u odnosu na 2019. godinu ostalo nepromenjeno. Zaposlenih u delatnosti Film, televizija, video, radio i fotografija je u 2021. godini bilo 13.500, što čini 15% zaposlenih u kreativnim industrijama. Broj zaposlenih u ovoj delatnosti se povećao za oko 1.200, odnosno za 10,1%. Učešće u zaposlenosti kreativne industrije je stabilno u posmatranom periodu.

Tabela 11. Trend zaposlenosti u kreativnim industrijama, 2016-2021

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Broj zaposlenih lica						
Uža definicija	63.322	67.254	72.112	77.212	82.296	90.218
Šira definicija	113.431	119.101	127.357	135.986	144.010	155.138
<i>Ukupan broj zaposlenih</i>	<i>1.920.679</i>	<i>1.977.358</i>	<i>2.052.546</i>	<i>2.101.267</i>	<i>2.149.099</i>	<i>2.212.631</i>
Učešće u ukupnoj zaposlenosti						
Uža definicija	3,3%	3,4%	3,5%	3,7%	3,8%	4,1%
Šira definicija	5,9%	6,0%	6,2%	6,5%	6,7%	7,0%

Napomena: Ukupan broj zaposlenih lica obuhvata zaposlene u pravnim licima (u radnom odnosu i van radnog odnos), preduzetnike i zaposlene kod njih i lica koja samostalno obavljaju delatnost (u radnom odnosu i van radnog odnosa); ukupan broj zaposlenih je prema podacima CROSO bez registrovanih individualnih poljoprivrednika. Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Grafikon 1. Trend zaposlenosti u kreativnim industrijama, 2016-2021

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Analiza trenda zaposlenih u kreativnim industrijama, kao što je predstavljeno u Tabeli 11 i na Grafikonu 1, jasno ukazuje na značajan porast zaposlenih, kako po užem tako i po širem posmatranju kreativnih industrija. Prema užoj definiciji, broj zaposlenih je u 2021. godini na nivou od 90.000, što predstavlja povećanje od gotovo 30.000 zaposlenih u odnosu na 2016. godinu, odnosno relativni porast od 42%. Ovo potvrđuje i rast učešća u ukupnoj zaposlenosti sa 3.3% na 4.1%. Prema široj definiciji, broj zaposlenih je u 2021. godini na nivou od 155.000, što predstavlja povećanje od gotovo 40.000 zaposlenih u odnosu na 2016. godinu, odnosno relativni porast od 36%. Ovo potvrđuje i rast učešća u ukupnoj zaposlenosti sa 5.9% na 7%. Ukupno posmatrano, rast broja zaposlenih u kreativnim industrijama je evidentan za prethodnih 6 godina, i iznosi u proseku oko 35.000 zaposlenih.

Posmatrano prema široj definiciji, 59% je zaposlenih muškaraca, dok je 41% zaposlenih žena. Prema užoj definiciji, učešće zaposlenih muškaraca je 57% (Tabela 12). Učešće zaposlenih muškaraca u kreativnoj industriji je nešto veće u odnosu na ukupnu zaposlenost, gde je 54% zaposlenih muškaraca u posmatranom periodu.

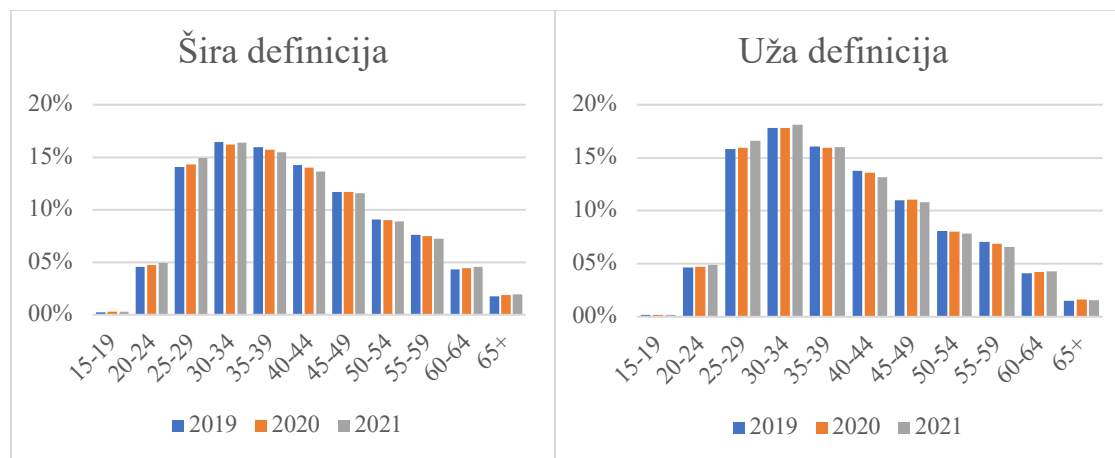
Tabela 12. Broj zaposlenih prema polu, 2019–2021.

	2019		2020		2021	
	Muški	Ženski	Muški	Ženski	Muški	Ženski
Broj zaposlenih prema široj definiciji	80.365	55.621	84.562	59.448	91.038	64.100
Učešće u % zaposlenih	59%	41%	59%	41%	59%	41%
Broj zaposlenih prema užoj definiciji	44.073	33.139	46.706	35.590	51.267	38.951
Učešće u % zaposlenih	57%	43%	57%	43%	57%	43%

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Posmatrano prema starosti (Grafikon 2), zaposlenost je najviše skoncentrisana u intervalu 25–45 g. **Čak 60% zaposlenih prema široj definiciji i 64% prema užoj definiciji skoncentrisano je u starosnoj dobi od 25 do 45 godina**, dok se u tom starosnom intervalu nalazi 50% ukupne zaposlenosti. Posmatrano po petogodišnjim starosnim intervalima, najveća razlika je zabeležena kod zaposlenih uzrasta 25–29 i 30–34, gde je nekoliko procentnih poena veće učešće u kreativnoj industriji prema obe definicije u odnosu na respektivno učešće u ukupnoj zaposlenosti.

Grafikon 2. Distribucija zaposlenosti prema starosti

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

Struktura zaposlenosti se poboljšala u posmatranom periodu (Tabela 12), u 2019. godini učešće visoko obrazovanih (nivo 6–8) je iznosilo 34,5%, dok je u 2021. godini iznosilo 40,5% prema užoj definiciji. Posmatrano prema široj definiciji, udeo visoko obrazovanih se takođe povećao sa 31,3% na 37,4%. Vidimo da se i učešće nisko obrazovanih (bez škole, nivo 1 i 2) u posmatranom periodu smanjilo. U 2019. godini je značajno učešće lica za koje nemamo podatke o nivou obrazovanja, oko četvrtina zaposlenih u kreativnoj industriji. Taj procenat se smanjio u 2020. i 2021. godini, i iznosio je 10,7% prema široj i 12,4% prema užoj definiciji.

Tabela 13. Distribucija zaposlenih prema nivou obrazovanja

	Nivo 1 i bez obrazovanja	Nivo 2	Nivo 3	Nivo 4	Nivo 5	Nivo 6	Nivo 7	Nivo 8	Nepoznato
Šira definicija									
2019	1,8%	0,8%	6,6%	36,1%	0,7%	6,3%	24,7%	0,3%	22,8%
2020	1,9%	0,8%	7,8%	39,5%	1,0%	9,9%	26,0%	0,2%	12,9%
2021	1,5%	0,7%	7,9%	40,7%	1,0%	13,2%	23,9%	0,2%	10,7%
Uža definicija									
2019	1,8%	0,6%	3,8%	34,0%	0,4%	6,6%	27,6%	0,3%	25,0%
2020	1,8%	0,6%	4,2%	38,3%	0,6%	10,5%	28,5%	0,3%	15,3%
2021	1,4%	0,5%	4,4%	40,3%	0,6%	14,4%	25,9%	0,3%	12,4%

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

4.3 Zarade u kreativnoj industriji⁴

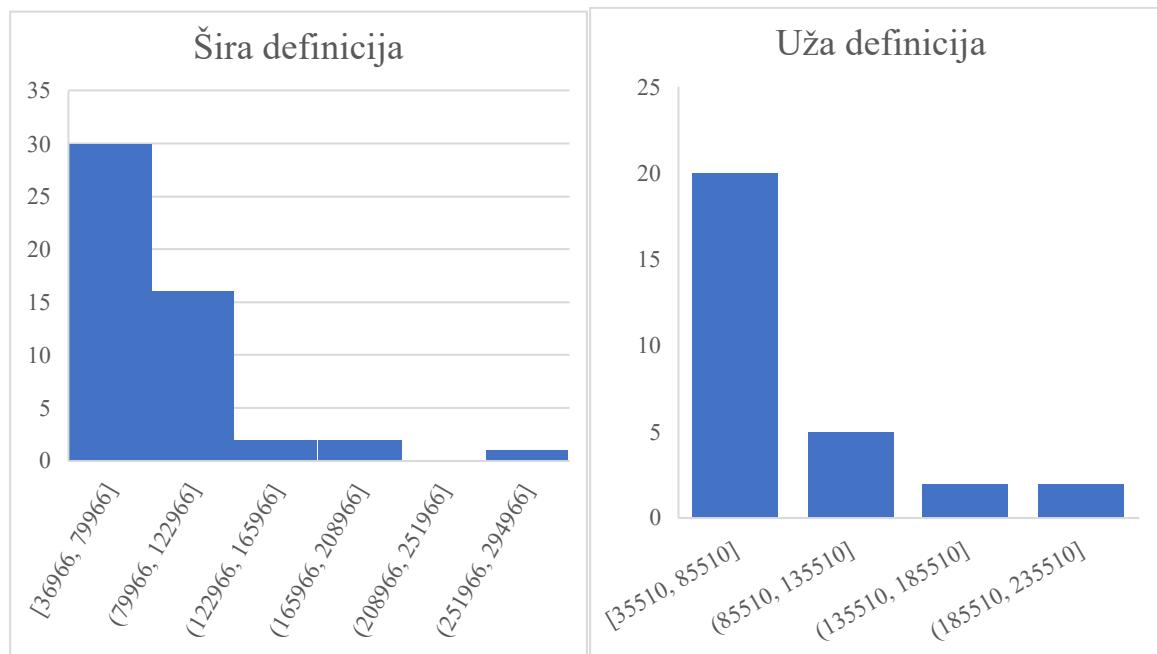
Distribucija zarada u kreativnoj industriji je prilično neravnomerna, s obzirom na to da različite delatnosti na četvorocifrenom nivou spadaju u kreativnu industriju. Prosečna neto zarada u kreativnoj industriji prema široj definiciji je iznosila 76.728, 88.880, 105.292 RSD u 2019, 2020. i 2021. godini, respektivno.⁵ Posmatrano prema delatnostima, najmanje prosečne zarade u 2021. godini su zabeležene u fotografskim uslugama, 36.966, dok su zarade u delatnosti ostale usluge informacione tehnologije iznosile 260 hiljada dinara. **Posmatrano u odnosu na ukupnu prosečnu zaradu, koja je iznosila 65.864 RSD, fotografske usluge su bile na 56% republičkog proseka, dok su informacione tehnologije imale 5 puta veću prosečnu zaradu.** Značajne razlike postoje i u kumulativnom realnom rastu u posmatranom periodu, dok su **plate realno porasle u delatnosti izdavanje računarskih igara za 77,6% u 2021. u odnosu na 2019. godinu,** u delatnosti satelitske telekomunikacije, zarade su realno opale za 12%. Pad zarada u navedenoj delatnosti je veći nego inflacija u posmatranom periodu koja je iznosila 5,7%. Skoro 60% delatnosti ima zaradu ispod 80 hiljada dinara (Grafikon 3).

Prema užoj definiciji, prosečne zarade bile su veće, 82,5 hiljade u 2019. i 120 hiljada u 2021. Najmanja prosečna neto zarada je iznosila 35,5 hiljada dinara u 2021. godini u delatnosti proizvodnja nakita i srodnih predmeta, dok je najveća zarada ostvarena u delatnosti medijsko predstavljanje, koja je iznosila nešto preko 200 hiljada dinara. Vidimo da su čak 20 od 29 delatnosti imale prosečnu zaradu ispod 85,5 hiljada dinara (Grafikon 3). Najveći realni rast zarada u periodu 2019–2021. godine ostvarila je delatnost izdavanje računarskih igara od skoro 80% (ista delatnost koja je imala najveći rast i prema široj definiciji), dok je realni pad od skoro 10% delatnost komunikacije i odnosa sa javnošću.

⁴ Podaci ne uključuju delatnost izdavanje imenika i adresara (58.12), jer nemamo podatke o njihovim prosečnim zaradama. Ta delatnost ima samo jednog zaposlenog u 2021. i 2 zaposlena u prethodne dve godine.

⁵ Prosečna vrednost je dobijena kao ponderisana suma prosečnih zarada, pri čemu su ponderi učešće zaposlenosti u delatnosti na četvorocifrenom nivou u ukupnoj zaposlenosti kreativne industrije.

Grafikon 3. Histogram prosečnih neto zarada prema delatnostima na četvorocifrenom nivou

Izvor: Proračun autora na podacima RZS.

4.4 Broj i struktura privrednih subjekata u sektoru kreativne industrije

Veličinu sektora kreativne industrije možemo prikazati kroz broj registrovanih privrednih subjekata koji se bave delatnostima koje ovom sektoru pripadaju.

Prema široj definiciji u 2021. godini ukupan broj privrednih subjekata bio je 55.755. Od tog broja, privrednih društava bilo je 15.740 (15,3% ukupnog broja privrednih društava u Srbiji), preduzetnika je bilo 39.919 (13,2% svih preduzetnika u Srbiji), a javnih (državnih) ustanova bilo je 96 (30,6% svih javnih ustanova u Srbiji). Prema užoj definiciji, sektor kreativnih industrija činilo je 37.575 registrovanih privrednih subjekata, od toga 9.363 privrednih društava, 28.167 preduzetnika i 45 javnih ustanova.

Da bi se stekao utisak o razvoju ovog sektora u toku posmatranog perioda (2019-2021.) u narednim tabelama biće prikazan broj registrovanih privrednih subjekata, prema široj i prema užoj definiciji, po navedenim grupama (privredna društva, preduzetnici i javna preduzeća).

Tabela 14. Broj registrovanih privrednih subjekata prema široj definiciji

	Privredna društva	Preduzetnici	Javna preduzeća	Ukupno
2016	16.402	39.911	107	56.420
2019	13.672	36.464	117	50.253
2020	14.812	37.234	108	52.154
2021	15.740	39.919	96	55.755

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka APR.

Tabela 15. Broj registrovanih privrednih subjekata prema užoj definiciji

	Privredna društva	Preduzetnici	Javna preduzeća	Ukupno
2016	9.064	25.314	60	34.438
2019	7.697	26.704	60	34.461
2020	8.675	26.730	55	35.460
2021	9.363	28.167	45	37.575

Izvor: Proračun autora na osnovu podataka APR.

Ukoliko posmatramo strukturu sektora može se primetiti da većinu privrednih subjekata čine preduzetnici. Od ukupnog broja privrednih subjekata 71,6% čine preduzetnici, ukoliko posmatramo širu definiciju sektora, a prema užoj definiciji sektora učešće preduzetnika u ukupnom broju privrednih subjekata je 75%.

Ostatak sektora (28,4% u slučaju šire definicije, odnosno 25% u slučaju uže definicije) čine preduzeća. Da bi se stekao bolji utisak o ovom delu sektora analizirana je struktura preduzeća prema veličini. Analiza pokazuje da se sektor KI dominantno sastoji od mikro preduzeća. Njihovo učešće iznosi 90,6% prema široj definiciji, dok je učešće prema užoj definiciji 91,2%. Po zastupljenosti sledeća su mala preduzeća čije učešće iznosi 8,3% prema široj, odnosno 8% prema užoj definiciji. Zatim slede srednja preduzeća sa učešćem od 0,9% prema široj odnosno 0,7% prema užoj definiciji. Najmanje zastupljena, i po široj i po užoj definiciji, su velika preduzeća čije učešće iznosi 0,2% i 0,1%, respektivno.

Broj privrednih subjekata u sektoru KI pokazuje tendenciju rasta. Prosečna godišnja stopa prirasta privrednih subjekata iz šire definisanog sektora KI iznosila je u periodu od 2016. do 2021. godine 3,45 odsto. Stopa prirasta je rasla iz godine u godinu do 2019. godine kada je došlo do pojave negativne stope prirasta od skoro 12 procenata. Negativna stopa prirasta u 2019. godini javila se kao posledica većeg broja ugašenih nego novoosnovanih privrednih subjekata te godine. Veliki broj privrednih subjekata obrisan je od strane APR-a po službenoj dužnosti čime je u toj godini broj obrisanih privrednih subjekata višestruko povećan u odnosu na sve prethodne i godine koje su usledile nakon 2019. godine, što umanjuje uporedivost podataka za tu godinu. Nakon 2019. godine stopa prirasta je u 2020. i 2021. opet pokazala trend rasta. Prosečna stopa prirasta za ovaj sektor prema užoj definiciji za isti period bila je 3,9 odsto. Kretanje ove stope je slično kao i prema široj definiciji, odnosno i ona se do 2019. i nakon nje iz u godinu povećavala, dok je u 2019. godini bila negativna i iznosila je -13,6%. Ukoliko posmatramo prosečnu stopu prirasta samo za dvogodišnji period nakon 2019. godine (2020-2021.) ona je viša i iznosi 4,8% prema široj, odnosno 4% prema užoj definiciji.

Rastuće stope prinosa uzrokovane su povećanjem broja privrednih subjekata odnosno većem broju osnovanih u odnosu na ugašena preduzeća. Ovaj trend bio je prisutan svih godina osim u 2019. godini koja je, kako je već navedeno, bila specifična po velikom broju ugašenih preduzeća zbog čega je u toj godini došlo do smanjenja broja privrednih subjekata. U periodu nakon 2019. godine trend smanjenja broja preduzeća

nastavljen je kod državnih preduzeća u sektoru, dok se broj privrednih društava i preduzetnika povećavao što je dovelo do rasta ukupnog broja privrednih subjekata. Prosečna stopa prirasta privrednih društava u dvogodišnjem periodu (2020-2021.) iznosila je 6,6% prema široj, odnosno 9,1% prema užoj definiciji. Dok je prosečna stopa rasta u istom periodu za preduzetnike iznosila 4,1% prema široj, a 2,4% prema užoj definiciji.

Ukoliko posmatramo samo broj novoosnovanih preduzeća, zanimljivo je primetiti da u analiziranom trogodišnjem periodu nije osnovano nijedno državno preduzeće u sektoru kreativnih industrija. Takođe, analiza pokazuje da broj novoosnovanih preduzetnika raste dosta brže od broja novoosnovanih preduzeća. Prema široj definiciji prosečna stopa rasta novoosnovanih privrednih društava u posmatranom trogodišnjem periodu bila je 20%, dok je prosečna stopa rasta novoosnovanih preduzetnika bila 81,3%. Kada posmatramo užu definiciju ova stopa za privredna društava u istom periodu bila je 29%, a kod preduzetnika ova stopa je iznosila 81,1%. Ovako visoke stope rasta posledica su značajnog povećanja broja privrednih društava i preduzetnika u 2020. u odnosu na 2019. godinu.

Najveći broj privrednih društava i preduzetnika, bez obzira na to da li posmatramo užu ili širu definiciju, u ovom periodu osnovan je u delatnosti Računskog programiranja. Ukoliko posmatramo delatnosti iz šire definicije sledeće po broju osnovanih i privrednih društava i preduzetnika su Inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje. Po široj definiciji kod privrednih društava značajne po broju su još i Konsultantske delatnosti u informacionim tehnologijama i Delatnost reklamnih agencija, dok su kod preduzetnika to Specijalizovane dizajnerske delatnosti i Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa. Kada analiziramo užu definiciju pored navedenog Računskog programiranja po broju novoosnovanih privrednih društava značajne su još i Konsultantske delatnosti u informacionim tehnologijama, Delatnost reklamnih agencija i Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa. Kada posmatramo broj novoosnovanih preduzetnika po užoj definiciji izdvajaju se još i Specijalizovane dizajnerske delatnosti, Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa i Konsultantske delatnosti u informacionim tehnologijama.

Tabela 16. Delatnosti sa najvećim brojem novoosnovanih privrednih društava i preduzetnika prema široj definiciji u periodu 2019-2021.

Delatnost	Br. privrednih društava	Delatnost	Broj preduzetnika
Računsko programiranje	1.762	Računsko programiranje	1.818
Inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje	464	Inženjerske delatnosti i tehničko savetovanje	1.466
Konsultantske delatnosti u informacionim tehnologijama	424	Specijalizovane dizajnerske delatnosti	1.081
Delatnost reklamnih agencija	364	Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	707

Izvor: Proračun autora na podacima APR.

Tabela 17. Delatnosti sa najvećim brojem novoosnovanih privrednih društava i preduzetnika prema užoj definiciji u periodu 2019-2021.

Delatnost	Broj privrednih društava	Delatnost	Broj preduzetnika
Računsko programiranje	1.762	Računsko programiranje	1.818
Konsultantske delatnosti u informacionim tehnologijama	424	Specijalizovane dizajnerske delatnosti	1.081
Delatnost reklamnih agencija	364	Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	707
Proizvodnja kinematografskih dela i TV programa	167	Konsultantske delatnosti u informacionim tehnologijama	607

Izvor: Proračun autora na podacima APR.

U Tabeli 18. prikazana je geografska raspodela privrednih subjekata prema užoj i široj definiciji po regionima. Podaci pokazuju da je, posmatrano po obe definicije, najveći broj privrednih društava i preduzetnika registrovan u Beogradskom regionu.

Tabela 18. Geografska raspodela privrednih subjekata u sektoru kreativne industrije

Uža definicija	2019	2020	2021
	Beogradski		
Privredna društva	5.124	5.687	6.110
Državna preduzeća	14	12	9
Preduzetnici	11.791	12.074	12.723
	Vojvodina		
Privredna društva	1.478	1.744	1.932
Državna preduzeća	18	16	15
Preduzetnici	6.065	5.989	6.361
	Šumadija i Zapadna Srbija		
Privredna društva	560	616	665
Državna preduzeća	11	10	8
Preduzetnici	5.092	5.053	5.322
	Južna i Istočna Srbija		
Privredna društva	513	604	632
Državna preduzeća	15	15	11
Preduzetnici	3.687	3.541	3.681
	Šira definicija		
	2019		
	2020		
	2021		
	Beogradski		
Privredna društva	8.111	8.767	9.310
Državna preduzeća	42	37	32
Preduzetnici	15.445	15.994	17.146
	Vojvodina		
Privredna društva	2.861	3.161	3.416
Državna preduzeća	28	24	24
Preduzetnici	8.462	8.532	9.126
	Šumadija i Zapadna Srbija		
Privredna društva	1.481	1.557	1.622
Državna preduzeća	23	22	19

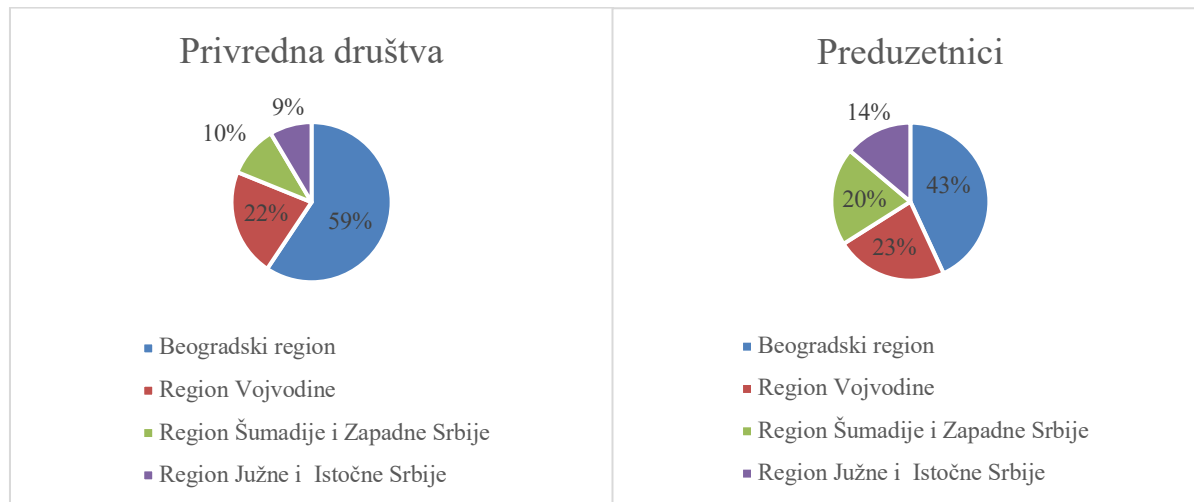
Preduzetnici	7.340	7.516	7.999
	Južna i Istočna Srbija		
Privredna društva	1.166	1.272	1.337
Državna preduzeća	20	21	17
Preduzetnici	5.094	5.064	5.514

Napomena: Podaci su stanjem na 31.12. bez brisanih tokom godine. Privredna društva ne obuhvataju državna preduzeća. Izvor: Proračun autora na podacima APR.

Analiza pokazuje da je u posmatranom periodu došlo do povećanja broja registrovanih privrednih društava i preduzetnika u svim regionima. Prema užoj definiciji, broj privrednih društava je povećan u 2021. u odnosu na 2019. za 986, odnosno za 19,2%. U regionu Vojvodine, broj privrednih društava je povećan za 454, odnosno za 30,7%. Broj preduzetnika je u Beogradskom regionu povećan za 932 odnosno za 7,9% u 2021. u odnosu na 2019, dok je u Vojvodini broj preduzetnika povećan za 296, odnosno za 4,9% u posmatranom periodu. Prema široj definiciji, broj privrednih društava u Beogradskom regionu se povećao za skoro 1.200 (14,8%), dok se broj preduzetnika povećao za oko 1.700 (11%) u 2021. u odnosu na 2019. U regionu Vojvodine broj privrednih društava je povećan za 555 (19,4%), dok je broj preduzetnika povećan za 664 (7,8%) u posmatranom periodu prema široj definiciji.

Broj privrednih društava dosta je manji u regionu Šumadije i Zapadne Srbije i regionu Južne i Istočne Srbije u odnosu na Beogradski region i Vojvodinu pri čemu se Beogradski region značajno izdvaja od ostalih. Prema užoj definiciji (široj definiciji) prosečan broj privrednih društava u Beogradskom regionu u periodu 2019–2021. je iznosio skoro 5.600 (8.700), u Vojvodini je bio oko 1.700 (3.150), dok je prosečan broj u regionu Šumadije i Zapadne Srbije oko 600 (1.550), a u regionu Južne i Istočne Srbije je oko 580 (1.250). Kada posmatramo broj preduzetnika zastupljenost po regionima je slična kao i kod privrednih društava. U Beogradskom regionu prosečan broj preduzetnika prema užoj definiciji (široj definiciji) u posmatranom periodu iznosio je oko 10.150 (13.700), u regionu Vojvodine 6.100 (8.700), u regionu Šumadije i Zapadne Srbije 5.150 (7.600), a u regionu Južne i Istočne Srbije oko 3.600 (5.200). Ovi podaci ukazuju da je koncentracija broja privrednih društava i preduzetnika, posmatrano i prema užoj i prema široj definiciji, najveća u Beogradskom regionu, potom u regionu Vojvodine, zatim u regionu Šumadije i Zapadne Srbije dok je u regionu Južne i Istočne Srbije najmanja.

Grafikon 4. Koncentracija privrednih društava i preduzetnika prema široj definiciji u 2021. godini

Izvor: Proračun autora na podacima APR.

4.5 Izvoz kreativne industrije

Analiziran je izvoz proizvoda kreativne industrije Srbije prema podacima Međunarodnog centra za trgovinu (engl. *International Trade Center*). **Učešće kreativne industrije u ukupnom izvozu Srbije iznosilo je između 2% i 3% u posmatranom periodu (2,5% u 2021), odnosno 2021. godine ostvaren je rast od 14%. u odnosu na 2019. godinu. Ukupna ostvarena vrednost izvoza kreativne industrije u 2021. godini je 650 miliona US\$, odnosno za ukupan trogodišnji posmatran period (2019–2021) izvoz kreativne industrije Srbije iznosi preko 1,7 milijardi US\$.**

Posmatrano prema zemljama, najveću vrednost proizvoda kreativne industrije smo izvozili u Austriju, skoro 20% izvoza proizvoda kreativne industrije. Najveći rast izvoza ostvaren je sa Rusijom, koji je u 2021. godini gotovo dupliran. Vidimo da je izvoz u 2020. godini opao za 7,6%, potom je u 2021. godini povećao za 23,4%. Prosečna godišnja stopa rasta izvoza je iznosila 6,8%.

Tabela 19. Izvoz kreativne industrije Srbije po selektiranim zemljama, u 000 US\$ i stopa rasta

	2019	2020	2021	2021/2019
UKUPNO	568.604	525.243	648.367	114,0
Po selektiranim zemljama				
Austrija	104.604	87.187	122.915	117,5
Rumunija	85.069	85.065	96.723	113,7
Bosna i Hercegovina	43.131	35.925	47.082	109,2
Belgija	21.260	27.195	33.262	156,5
Crna Gora	37.800	25.027	32.547	86,1
Francuska	27.710	29.275	31.909	115,2
Nemačka	29.040	32.061	30.659	105,6
Hrvatska	24.877	21.876	28.194	113,3
Slovenija	17.044	16.566	24.877	146,0
Italija	22.754	17.524	22.267	97,9
Severna Makedonija	18.378	16.182	19.343	105,3
Rusija	9.936	13.090	18.739	188,6
Republika Češka	12.381	16.698	18.201	147,0
Švajcarska	11.970	13.239	16.793	140,3

Izvor: <https://www.trademap.org/Index.aspx> pristupljeno dana 28.09.2022; Sources: ITC calculations based on UN COMTRADE statistics since January, 2021; ITC calculations based on Statistical Office of the Republic of Serbia statistics since January, 2015 and until January, 2021; ITC calculations based on UN COMTRADE statistics until January, 2015.

Tabela 20. Trend izvoza kreativne industrije Srbije, 2016–2021, u 000 US\$

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
UKUPNO	356.621	393.743	460.350	568.604	525.243	648.367
Učešće u ukupnom izvozu Srbije	2,7%	2,3%	2,4%	2,9%	2,7%	2,5%

Izvor: <https://www.trademap.org/Index.aspx> pristupljeno dana 28.09.2022; Sources: ITC calculations based on UN COMTRADE statistics since January, 2021; ITC calculations based on Statistical Office of the Republic of Serbia statistics since January, 2015 and until January, 2021; ITC calculations based on UN COMTRADE statistics until January,

U 2021. godini ostvaren je rast od 81%. u odnosu na 2016. godinu, a ukupna ostvarena vrednost izvoza kreativne industrije zaključno sa 2021. godinom u ovom šestogodišnjem periodu je 2,9 milijardi US\$.

Reference

1. DCMS (2016) Creative Industries Economic Estimates, DCMS, London
2. RZS (2018) Metodologija obračuna bruto domaćeg proizvoda, izvori i metodi
3. RZS (2020) Preduzetnici u Republici Srbiji, 2019.
4. RZS (2021) Preduzetnici u Republici Srbiji, 2020.
5. RZS (2022) Preduzetnici u Republici Srbiji, 2021.
6. Srbija Stvara / Serbia Creates (2019) Analiza ekonomskih efekata sektora kreativnih industrija na ekonomiju Srbije
7. TERA Consultants (2014) The economic contribution of the creative industries to EU GDP and employment
8. World Bank (2017) Creative Industries Policy Note

SERBIA 7
CREATES

serbiacreat.es.rs